

Leerlingenzorg, zorgteams en ZAT's in het primair onderwijs

In het primair onderwijs wordt de samenwerking van scholen met externe zorginstellingen in toenemende mate op twee niveaus vorm gegeven. Op het niveau van de individuele school hebben steeds meer scholen een zorgteam waarin de intern begeleider vaak samenwerkt met een schoolmaatschappelijk werker en een schoolverpleegkundige om snel en multidisciplinair problemen bij kinderen te kunnen beoordelen en een aanpak af te spreken en in gang te zetten.

Voor de complexere problemen is er een bovenschools Zorg- en adviesteam (ZAT). ZAT's zijn multidisciplinaire teams die aansluiten bij de leerlingenzorg van het onderwijs. Signalen van leerkrachten die wijzen op de behoefte aan extra zorg of hulpverlening, worden door professionals in het ZAT snel en vakkundig beoordeeld.

Het kabinet wil dat alle Nederlandse scholen in 2011 beschikken over goed werkende ZAT's en zorgteams.

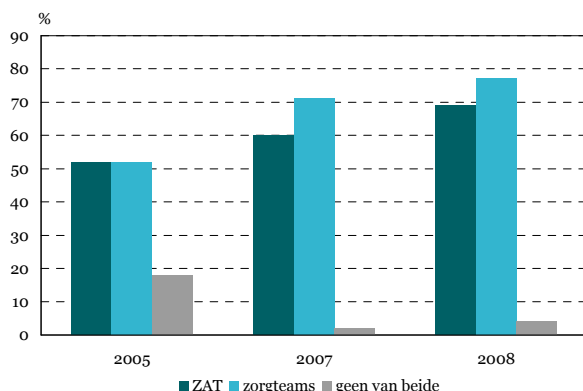
In dit factsheet zijn de resultaten vervat van het jaarlijkse onderzoek naar de vorming van zorgteams en ZAT's in het primair onderwijs (basisonderwijs en speciaal basisonderwijs).

Groei van ZAT's en zorgteams

In 2008 meldt 69% van de WSNS-verbanden dat zij een bovenschools ZAT of een vergelijkbaar multidisciplinair casusoverleg hebben waaraan externe instellingen deelnemen. Dat is 9% hoger dan in 2007. In 2005 had 52% van de WSNS-verbanden een ZAT.

In 54% van de WSNS-verbanden functioneren zowel bovenschoolse ZAT's als zorgteams op de aangesloten basisscholen (niet afgebeeld in figuur 1). Bij 4% van de WSNS-verbanden zijn ZAT('s) noch zorgteams actief. In 2007 kwam de combinatie van ZAT en zorgteams in 40% van de WSNS-verbanden voor.

Figuur 1 Dekkingsgraad ZAT's en zorgteams, 2005-2008

Driekwart van de WSNS-verbanden (77%) geeft in 2008 aan dat een of meer aangesloten scholen over een zorgteam beschikt. In 2007 bedroeg het percentage 71%.

Een doorsnee ZAT in het primair onderwijs is beschikbaar voor 6.626 leerlingen en bedient gemiddeld 31 basisscholen.

Vier kernfuncties van het ZAT

Het merendeel van de bovenschoolse ZAT in het primair onderwijs vervult in (*zeer*) hoge mate de volgende functies:

- interdisciplinaire probleemanalyse van ingebrachte casussen door deelnemers van het ZAT (91%);
- probleemverkenning door middel van gesprekken, screening en aanvullende diagnostiek (77%);
- bieden van advies en/of kortdurende hulp aan leerling en/of ouders (64%);
- uitbrengen van handelingsadviezen aan scholen over ingebrachte casussen (63%).

Andere taken die in enige tot zeer hoge mate worden vervuld zijn de indicatiestelling voor bureau jeugdzorg, indicatiestelling voor speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs, de verwijzing naar externe instellingen en het verrichten van (aanvullend) diagnostisch onderzoek. Ook ziet een meerderheid van de ZAT's het als taak het signaleren en melden van ontwikkelingen in de zorg op scholen en op lokaal niveau.

Werkwijze van de ZAT's

In 72% van de WSNS-verbanden bestaat er een protocol waarin de werkwijze van het ZAT bij aanmelding, casusbesprekingen en administratieve handelingen is vastgelegd. In 86% van deze WSNS-verbanden is de meerderheid van de scholen bekend met deze werkwijze van het ZAT.

Een casus wordt bij 78% van de ZAT's schriftelijk aangemeld, waarvan 75% met een standaardformulier. Evenals in 2007 heeft de helft van de ZAT's (52%) een protocol waarin de privacy wordt gegarandeerd bij de uitwisseling van zorginformatie over leerlingen in het ZAT.

Acht van iedere tien ZAT's (85%) hebben de dossiervorming van het casuoverleg geregeld.

Een minderheid van de ZAT's (38%) heeft een klachtenregeling voor de school of de ouders (en leerlingen). Dat was 31% in 2007.

De ZAT's hebben uiteenlopende vergaderfrequenties die variëren van 4 tot 30 keer per jaar. Gemiddeld komen ZAT's 12 keer per jaar bijeen voor casusbesprekingen. De helft vergadert 4 tot 10 keer per jaar.

Er worden per casusvergadering 9,6 leerlingen besproken. De helft van de ZAT's bespreekt 5 of minder kinderen per keer, de resterende helft 6 tot 40 per keer.

Besproken problematiek in ZAT

In minimaal de helft van de ZAT's komen regelmatig tot zeer vaak de volgende problematieken aan de orde: opvoedingsproblemen (67%), ontwikkelingsstoornissen zoals ADHD of autisme-spectrumstoornissen (63%), onhandelbaar gedrag in de klas of op school (63%), gedragsproblemen in combinatie met leerproblemen (62%), gezinsproblemen waarbij er sprake is van opvoedingsonmacht bij de ouders (52%), en agressief gedrag (52%).

Deelnemende instellingen aan het ZAT stabiel

ZAT's zijn samengesteld uit medewerkers van het WSNS-verband, schoolpersoneel en medewerkers van externe instellingen. In het referentiemodel van het NJi vormen de jeugdgezondheidszorg, het maatschappelijk werk, bureau jeugdzorg en het speciaal onderwijs van die externe partners de kern van het ZAT.

De deelname van de kerninstellingen is in 2008 stabiel gebleven. De participatie van REC cluster 4 blijft ook in 2008 achter bij de overige kernpartners in het ZAT.

Tabel 1 Samenstelling ZAT's naar instellingen, 2005-2008 (in procenten)

	2008	2007	2005
jeugdgezondheidszorg	93	93	86
maatschappelijk werk	90	88	84
bureau jeugdzorg	80	88	64
REC-4	58	50	55
Leerplicht	65	69	31
politie	47	51	20
jeugd-ggz	54	56	31

Evenals in 2007 bestaat de helft van de ZAT's (47%) uit alle vier kerninstellingen. Bij 28% van de ZAT's participeren jeugdgezondheidszorg, maatschappelijk werk en bureau jeugdzorg maar ontbreekt REC cluster 4.

Bij 78% van de ZAT's neemt de intern begeleider van de school deel wier leerling wordt besproken, van wie 48% altijd en 30% op afroep. De schoolmaatschappelijk werker van de school is bij 68% van de ZAT's soms (36%) of altijd (32%) aanwezig.

Bij 60% van de ZAT's worden leerkrachten uitgenodigd en bij 22% ouders. De coördinator van het WSNS-verband is in 42% van de ZAT's aanwezig. Een vijfde van de WSNS-verbanden (22%) meldt dat een medewerker namens het CJG deelneemt aan het ZAT.

In de helft van de WSNS-verbanden kunnen kinderdagverblijven (51%) en peuterspeelzalen (52%) kinderen bij het ZAT aanmelden voor een casusbespreking.

Borging afspraken inzet in ZAT blijft achter

Het percentage schriftelijke afspraken tussen de kerninstellingen en het ZAT over hun inzet is in 2008

niet verbeterd. De cijfers voor het maatschappelijk werk, de jeugdgezondheidszorg en bureau jeugdzorg bedragen respectievelijk 62%, 53% en 57%. In 2007 lieten deze cijfers zich lezen als 64%, 60% en 59%.

Het percentage schriftelijke afspraken tussen REC cluster 4 en de ZAT's is wel gegroeid, van 31% in 2007 naar 47% in 2008.

ZAT's positief over functioneren

Als WSNS-verbanden het functioneren van het boven-schoolse ZAT mogen beoordelen komt er net als vorig jaar een positief beeld naar voren. Op een lijst van 17 aspecten over het functioneren worden er zeven door meer dan 70% als goed tot zeer goed beoordeeld. Dat zijn:

- expertise van partijen in het ZAT;
- voorzitterschap;
- samenwerking tussen partijen in het ZAT;
- nakomen van afspraken;
- structuur en planmatig verloop van casusoverleg;
- zorgvuldigheid bij uitwisseling van gegevens;
- duidelijke verslaglegging van ZAT-afspraken.

De ZAT's functioneren slecht bij:

- de inzet van preventieve programma's op scholen door externe instellingen (28%);
- de omvang van hulpprogramma's van het ZAT (20%);
- de aard van hulpprogramma's van het ZAT (7%);
- overige randvoorwaarden voor functioneren (7%).

Gevraagd naar onderdelen van het functioneren van het ZAT dat volgens de WSNS-verbanden met prioriteit kwalitatieve verbetering behoeft, levert de volgende top vijf op:

- inbedding in de structuur van de leerlingenzorg op scholen (30%);
- de omvang van hulpprogramma's van het ZAT (25%);
- de inzet van preventieve programma's op scholen door externe instellingen (21%);
- overige randvoorwaarden voor functioneren (21%);
- de inzet/mandatering van externe instellingen (20%).

Resultaten ZAT stabiel

In de optiek van 84% van de WSNS-verbanden worden cliënten doeltreffend en adequaat tot zeer adequaat geholpen door het ZAT.

Op twee van zestien in de vragenlijst voorgelegde resultaatgebieden behaalt minimaal de helft van de ZAT's in (zeer) hoge mate resultaten. Dat zijn:

- doeltreffende aanpak van problemen;
- snel mobiliseren passende begeleiding of hulp.

Iets minder dan de helft rapporteert in (zeer) hoge mate resultaten bij:

- goede afstemming onderwijszorg en externe hulp;
- goede probleemtaxatie en diagnostiek.

Deze vier resultaatgebieden scoorden ook in 2007 het hoogst.

Samenstelling kern van zorgteams kristalliseert verder uit

De samenstelling van de kern van zorgteams krijgt steeds meer vorm. Volgens respectievelijk 68% en 52% van de WSNS-verbanden maken een (school)maatschappelijk werker en een jeugdverpleegkundige deel uit van het zorgteam in minimaal de helft van de aangesloten scholen. Daarnaast neemt in 54% van de WSNS-verbanden de schoolbegeleidingsdienst deel aan het zorgteam.

In 2007 bedroegen de cijfers voor deze deelnemers respectievelijk 60%, 46% en 66%.

In het referentiemodel van het NJi voor het primair onderwijs vormen het maatschappelijk werk en de jeugdgezondheidszorg de kernpartijen van het zorgteam. De combinatie van deze twee partijen komt in 36% van de WSNS-verbanden bij de *meerderheid* van de scholen voor. In 2007 gold dat voor 24% van de WSNS-verbanden.

Afspraken over kwaliteit zorgteams blijven achter

Zorgteams op scholen vervullen verschillende functies. De volgende vier functies worden volgens de helft tot driekwart van de WSNS-verbanden in *hoge mate* door zorgteams vervuld:

- consultatie van medewerkers van de school naar aanleiding van ingebrachte gevallen (77%);
- nadere verkenning van problemen van leerlingen en/of ouders (61%);
- registratie van de activiteiten in het leerlingvolgsysteem en zorgdossiers (56%);
- interdisciplinaire bespreking van ingebrachte casussen (51%).

De kwaliteit van de zorgteams blijft een punt van aandacht. In 2008 rapporteert 38% van de WSNS-verbanden dat er met de meerderheid van de scholen afspraken zijn gemaakt over de kwaliteit waaraan zorgteams zouden moeten voldoen. In 53% van de WSNS-verbanden is dit (nog) niet gebeurd. In 2007 had 32% van de WSNS-verbanden afspraken over de kwaliteit gemaakt en 66% niet.

Gevarieerd beeld bij ontwikkeling doorgaande zorglijnen

Ook in 2008 zijn er bij 45% van de WSNS-verbanden afspraken met kinderdagverblijven en/of peuterspeelzalen om bij de overgang naar het basisonderwijs systematisch zorginformatie van kinderen te verschaffen aan de basisschool.

In 2008 zien we een toename (van 57% naar 75%) van WSNS-verbanden waar basisscholen afspraken maken met het voortgezet onderwijs over de overdracht van informatie over zorg- en risicoleerlingen.

Kwart tot helft WSNS-verbanden overlegt met overheden

Ruim een kwart van de WSNS-verbanden met een ZAT (28%) voert periodiek bestuurlijk/ambtelijk overleg met de provincie of grootstedelijke regio over de inzet van bureau jeugdzorg in het bovenscholse ZAT. Tweederde (68%) doet dit niet maar 14% rapporteert dit te willen gaan doen. In 2007 rapporteerde 27% van de WSNS-verbanden dat zij bestuurlijk/ambtelijk overleg over dit thema voeren.

Zes van iedere tien WSNS-verbanden met een ZAT (58%) overleggen bestuurlijk/ambtelijk met alle of een deel van de betrokken gemeenten over de inzet van instellingen in het ZAT. Ruim een kwart (28%) heeft geen overleg maar 14% wil dergelijk overleg wel voeren.

In 2007 voerde 52% van de WSNS-verbanden met gemeenten overleg over de inzet van instellingen in het ZAT.

Ruim tweederde van de WSNS-verbanden (69%) rapporteert dat er periodiek bestuurlijk of beleidsmatig overleg wordt gevoerd tussen de schoolbesturen van het samenwerkingsverband en gemeenten over de Lokaal Educatieve Agenda. In 2007 was dat 74%.

Colofon

Paolo van der Steenhoven
Marij Bosdriesz
Dolf van Veen

Nederlands Jeugdinstituut, Onderwijs & Jeugdzorg
Catharijnesingel 47 3511 GC Utrecht
Postbus 19221 3501 DE Utrecht
T: 030 230 6693 F: 030 230 6312
E: infozat@nji.nl W: www.zat.nl

Het monitoronderzoek is in het najaar van 2008 uitgevoerd door de afdeling Onderwijs & Jeugdzorg van het NJi bij 232 WSNS-verbanden waarvan er 117 hebben gerespondeerd.

Overname van gegevens met bronvermelding is toegestaan.

Het Landelijk Steunpunt ZAT biedt ondersteuning aan gemeenten, schoolbesturen, samenwerkingsverbanden en beroepskrachten die betrokken zijn bij een ZAT. Het steunpunt biedt informatie en kwaliteitsinstrumenten, ondersteuningsactiviteiten en maatwerk voor alle betrokkenen. Voor al uw vragen over ZAT's kunt u contact opnemen met het Landelijk Steunpunt ZAT: tel. (030) 230 64 81 of e-mail: infozat@nji.nl.
